

KS. DAWID LEDWOŃ* – KATOWICE

[Recenzja]: *Pielgrzymki Józefa Goja do Ziemi Świętej w 1902 i 1905 roku. Edycja tekstów źródłowych. Studia i materiały*, red. Jerzy Myszor, WueM, Katowice 2023, ss. 228 (Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku, 33), ISBN 978-83-965059-2-7

Po sześciu latach od wydania monografii zatytułowanej *Pielgrzymki śląskie do Ziemi Świętej w latach 1840-1914. Studia i materiały* (Księgarnia św. Jacka, Katowice 2017; Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku, 16)¹ do rąk czytelników trafiło kolejne cenne opracowanie pod redakcją ks. prof. dr. hab. Jerzego Myszora – *Pielgrzymki Józefa Goja do Ziemi Świętej w 1902 i 1905 roku*. Publikacja, powstała we współpracy z językoznawczynią – prof. dr. hab. Heleną Synowiec, muzykologiem – ks. prof. dr. hab. Antonim Reginkiem i polonistką – dr Danielą Dylus, stanowi interesujący przykład edycji tekstów źródłowych.

Na tle podobnych opracowań, wydanie wspomnień Józefa Goja jest cenne z kilku powodów. Po pierwsze, ich autor nie wywodzi się z arystokracji ani inteligencji, nie jest osobą duchowną, naukowcem czy poetą², ale prostym robotnikiem,

* Ks. Dawid Ledwoń – dr teologii, prof. UŚ, Wydział Teologiczny, Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: dawid.ledwon@us.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-0075-9212>

¹ Pokłosiem badań zaprezentowanych w monografii z 2017 roku jest także artykuł: J. Myszor, *Peregrynacje chłopów śląskich do Ziemi Świętej w latach 1840-1914*, w: *Historia i dziedzictwo*, red. R. Tyrała, M. Wolski, J. Kałużny, M. Smyth, Kraków 2023, s. 233-242.

² Wśród opracowań pielgrzymich zapisków duchowieństwa oraz wyższych warstw społecznych warto przywołać przynajmniej kilka reprezentatywnych publikacji: I. Sakowicz, *Pielgrzymka do Ziemi Świętej we wspomnieniach Adama Sierakowskiego i Pawła Orzechowskiego*, „*Studia Historica Gedanensia*”, 7 (2016) s. 104-115; B. Strzałkowska, *Bazylika Grobu Bożego w wybranych tekstach z Ziemi Świętej XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Patrzymy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Jana Łacha w 85. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2012, s. 578-612; też, *Betlejem w wybranych tekstach wspomnień z Ziemi Świętej XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Więcej szczęścia jest w dawaniu niżeli w braniu. Księga pamiątkowa dla księdza profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin*, t. 3, red. B. Strzałkowska, Warszawa 2011, s. 1366-1390; też, *Jezioro Galilejskie i okolice*

którego pobożność i zmysł organizacyjny przyczyniły się do rozwoju ruchu pielgrzymkowego na Górnym Śląsku przełomu XIX i XX stulecia. Po drugie, mamy do czynienia z przekazem źródeł nieskażonych wcześniejszymi poprawkami wydawniczymi, dzięki czemu teksty obydwu diariuszy zachowały swe pierwotne brzmienie językowe. Wreszcie po trzecie, krytyczne opracowanie pamiętników wypełnia swoistą niszę w badaniach nad ruchem pielgrzymkowym wspomnianego czasu, nie bez znaczenia dla obrazu dziejów regionu pogranicza, którym jest Śląsk³ i pogłębienia jego znajomości kulturowej tożsamości.

Struktura opracowania jest wprawdzie prosta i symetryczna, ale brak jej uzasadnienia stanowi w nim wyraźny mankament. Spis treści i wykaz skrótów poprzedzają rozbudowany wstęp, w którym redaktor z pasją przybliży czytelnikowi realia epoki tytułowego pątnika z Mysłowic. Książd J. Myszor przedstawia je wielowymiarowo. Wychodząc od ogólnej refleksji nad istotą pielgrzymowania i jej biblijnym fundamentem, omawia kolejno tropy sygnalizujące obecność Ślązaków w XIX-wiecznej Palestynie, krótko przedstawia motywy wędrowki do Ziemi Świętej oraz przygotowania do podróży, a następnie to jak postrzegano miejsca pamięci o wydarzeniach zbawczych, konfrontując ich faktyczny ogląd z wcześniejszymi wyobrażeniami pątników. Ważnym ogniwem historycznej narracji we wprowadzeniu do edycji krytycznej diariuszy J. Goja (Goya/Goÿa) jest zarówno jego biografia – przygotowana na podstawie rzetelnej kwerendy archiwalnej (w Archiwum Kustodii Ziemi Świętej, Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie i Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach), jak też dobrze udokumentowany profil pątnika z Mysłowic (a z początkiem XX wieku mieszkańca Piekar Wielkich), z charakterystyką religijnego i społecznego klimatu podróży do Ziemi Świętej, których program przygotowywano pod wpływem lektury Pisma Świętego i publikowanych w czasopiśmie barwnych wspomnień Feliksa Laassnera, Feliksa Gondka, Dominika Koczura, Józefa Pelczara czy Teodora Kremkiego (s. 29). Cennym uzupełnieniem blisko 24-stronnicowego wstępu ks. J. Myszora do opracowania pamiętników J. Goja jest zwięzła prezentacja transkrypcji tekstów, problemów oraz zasad przyjętych w edycji diariuszy (s. 33-35) autorstwa D. Dylus. Nie ulega wątpliwości, że rozwiązania zaproponowane przez redaktorów opracowania pozwoliły usunąć te cechy oryginalnego zapisu tekstu (bogatego w dialektyzmy i archaizmy, a także osobliwą pisownię nazw miejscowych i geograficznych), które współczesnym czytelnikom pamiętników utrudniłyby ich zrozumienie.

Centralną część opracowania stanowią wspomnienia dotyczące dwóch z pięciu podróży Goja do Ziemi Świętej, datowane kolejno na rok 1902 (s. 37-60) i 1905 (s. 61-154), a także – niewzmiankowany w tytule publikacji – zbiór pieśni pąt-

---

w wybranych tekstach wspomnień z Ziemi Świętej dziewiętnastowiecznych polskich pielgrzymów, w: *Studia z Bibliistyki*, t. 8, red. R. Bartnicki, Warszawa 2012, s. 109-129; też, *Nazaret w wybranych wspomnieniach XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Dobrze jest dziękować Panu. Księga Jubileuszowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Kręciło, B. Strzałkowska, Warszawa 2021, s. 594-611.

³ Górny Śląsk jako typowy region pogranicza kulturowego definiuje M. Szczepański, *Region pogranicza kulturowego w perspektywie socjologicznej: przypadek Górnego Śląska*, „*Studia Etnologiczne i Antropologiczne*”, 2 (1999) s. 162.

nicznych, wydany najpierw w roku 1912, a następnie w 1919⁴ (s. 155-180). Tych jednak, w odróżnieniu od dwóch opisów pielgrzymek, nie wyróżniono w edycji krytycznej odrębną kartą tytułową, choć ks. A. Reginek dedykował im w recenzowanej pracy odrębny artykuł, który zatytułował: *Uwagi na temat pieśni pątnicznych do Ziemi Świętej we wspomnieniach Józefa Goja* (s. 199-208). To krótkie studium muzykologiczne stanowi ważne dopełnienie historycznych badań omawianych źródeł. Zawiera ono bowiem szczegółowy opis budowy wersyfikacyjnej dwudziestu utworów z krótką ich charakterystyką oraz próbą adaptacji melodii w przypadku, gdy autor pieśni jej nie zasugerował. Nie mniej ważne dla odbioru twórczości ludowego literata z Mysłowic, a potem z Wielkich Piekar, jest studium językoznawcze D. Dylus, pt. *Szata językowa tekstów Józefa Goja* (s. 181-197). Trzeba jednak zauważyć, że przedmiot badań we wspomnianym artykule wykracza poza tytułowe opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej z roku 1902 i 1905, obejmując także relacje z podróży do Włoch. W tej części opracowania wyraźnie brakuje wewnętrznego podziału tekstu na paragrafy.

Załączona bibliografia jest reprezentatywna, a jej podział wzorcowy. Niewątpliwym walorem opracowania są zamieszczone na końcu dodatki w postaci słownika wyrażen gwarowych (s. 215-218), a także odrębne indeksy osób (s. 219-222) oraz nazw geograficznych i biblijnych (s. 223-226), które ułatwiają lokalizację poszukiwanych danych.

Cieszy fakt, że opublikowane po ponad stu latach od pierwszego wydania *Opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej* autorstwa Goja zyskały w świadomości współczesnych czytelników nowe życie. Zapewne niemałe grono adresatów kolejnego tomu *Źródeł do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku* stoi dopiero przed podjęciem życiowej decyzji o podróży do ziemskiej ojczyzny Chrystusa albo wciąż jeszcze ma przed oczyma świadectwo Piątej Ewangelii. W każdym razie jedni i drudzy zyskują cenny materiał do refleksji i ważną pamiątkę historii regionu bogatego nie tylko węglem i ciężką pracą, ale przede wszystkim kulturą i żywą wiarą.

Słowa kluczowe: pielgrzymki; peregrynacje; Śląsk; Kościół katolicki

---

⁴ Pieśni autorstwa Józefa Goja stanowią część innej jego publikacji zatytułowanej *Opis Pielgrzymki na cudowne miejsca, do Matki Boskiej w Lourdes we Francji i do grobu świętego Jakóba Apostoła w Hiszpaniji a tamtąd napowrót do Rzymu i do Loreto, Opisał zwiedzając te miejsca święte...*, która została wydana w Piekarach, staraniem oficyny wydawniczej Teofila Nowackiego. Zob. Myszor, *Pielgrzymki*, s. 24-25.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

- Myszor Jerzy, *Peregrynacje chłopów śląskich do Ziemi Świętej w latach 1840-1914*, w: *Historia i dziedzictwo*, red. R. Tyrała, M. Wolski, J. Kałużny, M. Smyth, Kraków 2023, s. 233-242.
- Myszor Jerzy, *Pielgrzymki śląskie do Ziemi Świętej w latach 1840-1914. Studia i materiały*, Katowice 2017.
- Sakowicz Iwona, *Pielgrzymka do Ziemi Świętej we wspomnieniach Adama Sierakowskiego i Pawła Orzechowskiego*, „*Studia Historica Gedanensia*”, 7 (2016) s. 104-115.
- Strzałkowska Barbara, *Bazylika Grobu Bożego w wybranych tekstach z Ziemi Świętej XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Jana Łacha w 85. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2012, s. 578-612.
- Strzałkowska Barbara, *Betlejem w wybranych tekstach wspomnień z Ziemi Świętej XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga pamiątkowa dla księdza profesora Waldemara Chrostowskiego w 60. rocznicę urodzin*, t. 3, red. B. Strzałkowska, Warszawa 2011, s. 1366-1390.
- Strzałkowska Barbara, *Jezioro Galilejskie i okolice w wybranych tekstach wspomnień z Ziemi Świętej dziewiętnastowiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Studia z Bibliistyki*, t. 8, red. R. Bartnicki, Warszawa 2012, s. 109-129.
- Strzałkowska Barbara, *Nazaret w wybranych wspomnieniach XIX-wiecznych polskich pielgrzymów*, w: *Dobrze jest dziękować Panu. Księga Jubileuszowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Kręcidło, B. Strzałkowska, Warszawa 2021, s. 594-611.
- Szczepański Marek, *Region pogranicza kulturowego w perspektywie socjologicznej: przypadek Górnego Śląska*, „*Studia Etnologiczne i Antropologiczne*”, 2 (1999) s. 161-180.